

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

DETERMINATION OF THE EFFECTIVENESS OF THE USE OF RESOURCE POTENTIAL ENTERPRISES

УДК 005.932

Семенова Т.В.

к.е.н., доцент кафедри економіки та підприємництва
Національна металургійна академія України

Гуменюк Т.Є.

магістр
Національна металургійна академія України

У статті висвітлено поняття ресурсного потенціалу. Проаналізовано основні методичні підходи щодо оцінки ресурсного потенціалу підприємства. Удосконалено методику визначення ресурсного потенціалу. Виконано розрахунки ресурсного потенціалу конкретного підприємства.

Ключові слова: ресурсний потенціал, ресурси, методи оцінки, графоаналітичний метод, багатокутник потенціалу.

В статье отражено понятие ресурсного потенциала. Проанализированы основные методические подходы к оценке ресурсного потенциала предприятия. Усовершенствована методика определения ресурсного потенциала. Выполнены расчеты ресурс-

ного потенциала конкретного предприятия.

Ключевые слова: ресурсный потенциал, ресурсы, методы оценки, графоаналитический метод, многоугольник потенциала.

The notion of resource potential of the article is enlarged. The main methodological approaches are analyzed to the assessment of the resource potential of the enterprise. The methodology for determining the resource potential has been improved. Calculations of the resource potential of a particular enterprise were carried out.

Key words: resource potential, resources, methods of estimation, graph-analytical method, polygon potential.

Постановка проблеми. Потенціал підприємства як об'єкт вивчення є новим поняттям, тому на тепер немає загальноприйнятого його визначення. У загальному сенсі потенціал підприємства можна визначити як сукупність його ресурсів та компетенцій, які можуть бути використані для досягнення цілей підприємства [1]. Потенціал підприємства – це складна, динамічна система, яка має свої закономірності розвитку, від уміння використати яких вирішальною мірою залежить ефективність економіки, темпи та якість її зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблеми досліджень щодо визначення ресурсного потенціалу висвітлили у своїх наукових працях вітчизняні та зарубіжні вчені, а саме: С.А. Броненкова, О.І. Анчішкін, О.С. Федонін, І.М. Рєпіна, Н.С. Краснокутська, М.А. Комаров, Л.І. Абалкін, Т.В. Шталь, Н.М. Міщенко, О.С. Максимова, І.М. М'ягих та ін.

Є значна кількість різних визначень і трактувань понять «потенціал», «ресурси», «ресурсний потенціал», а також методичних підходів щодо визначення категорії ресурсного потенціалу в дослідженнях вітчизняних і закордонних учених економістів.

Узагальнення теоретичних поглядів учених дають змогу констатувати, що в економічній літературі є різні позиції до змісту категорії «ресурсний потенціал». При цьому одні вважають, що ця категорія являє собою конгломерат ресурсів, без обліку їхньої якісної сторони. Інші думають, що ресурсний потенціал являє собою матеріальну основу виробництва, але в статичності, тобто до моменту їхнього залучення у виробничий процес. Треті – не враховують цільового призначення ресурсного потенціалу.

За глибиною дослідження виділяють експрес-оцінку та фундаментальну оцінку, за цілями та напрямками дослідження – оцінку стану та розвитку, оцінку потреби та рівня, оцінку сукупної вартості. За елементами потенціалу – основні засоби, товарні ресурси, трудові ресурси, капітал. З урахуванням фактору часу оцінка може бути на дату та за період, поточна та майбутня оцінка, статична, порівняльної статистики, динамічна. За ступенем узагальнення результативних показників методи оцінки підрозділяють на одиничні, індивідуальні та комплексні (інтегральні).

Зазвичай усю різноманітність складників ресурсного потенціалу у процесі аналізу зводять до одного виміру на основі бальної оцінки, але це теж має свої недоліки. Для рішення конкретних виробничих завдань підприємства потенціал, розрахований на основі бальної оцінки, дає недостатньо високу точність розрахунку і може слугувати лише для кількісного порівняння окремих елементів кількох схожих об'єктів або аналогічних об'єктів з урахуванням відмінностей умов їхнього функціонування. До вказаних труднощів додається те, що розглядаються перелічені вище окремі види потенціалу тоді, коли ще не визначено економічної сутності самої категорії «ресурсний потенціал».

Постановка завдання. Обґрунтування сутності ресурсного потенціалу та розроблення ефективної методики щодо оцінки ресурсного потенціалу на прикладі конкретного підприємства.

Викладення основного матеріалу дослідження. Будь-яке виробництво матеріальних благ або послуг потребує ресурсів, як матеріальних, так і людських. До матеріальних належать сировина, енергоносії, споруди, устаткування тощо. До людських ресурсів належать працівники з певними професійними навичками і знаннями. Вони є дже-

релами ресурсів праці або трудового потенціалу. У такому розумінні людські ресурси є чинником економічного розвитку, як і матеріальні ресурси.

Таким чином, ресурсний потенціал підприємства можна визначити як сукупність таких складників, як капітальні ресурси (основні засоби), сировинні ресурси, інтелектуальні ресурси (ліцензії, патенти, гудвіл та інше), трудові ресурси [2].

Перші три складники відносять до об'єктних, трудовий потенціал – до суб'єктних складників потенціалу підприємства.

Потенціал капітальних ресурсів – наявні та приховані можливості основних засобів, які формують техніко-технологічний базис виробничої потужності підприємства.

Потенціал оборотних ресурсів – це частина виробничого капіталу підприємства у вигляді певної сукупності предметів праці, які перебувають у виробничих запасах, незавершеному виробництві, напівфабрикатах власного виготовлення і витратах майбутніх періодів.

Потенціал інтелектуальних ресурсів – сукупність можливостей підприємства використовувати права на нові чи наявні продукти інтелектуальної праці в господарському процесі.

Трудовий потенціал – це інтегральна оцінка кількісних і якісних характеристик економічно активного населення, сукупність працездатного населення з урахуванням інтелектуального розвитку, знань, умінь, досвіду, духовних цінностей, звичаїв, традицій, переконань [3].

Ресурсний потенціал підприємства являє собою сукупність усіх ресурсів підприємства, які забезпечують можливість отримання максимального економічного ефекту в заданий момент часу.

Потенціал підприємства як економічну систему можна розглядати з різних поглядів, ґрунтуючись на ресурсній концепції (як сукупність ресурсів та зв'язків між ними), функціональній (як сукупність функцій, які забезпечують реалізацію здібностей і можливостей), ресурсно-цільовій (як сукупність ресурсів та здібностей щодо досягнення певних результатів, цілей) та інших концепціях [1, 4].

Ресурсний потенціал, на нашу думку, є головним складником економічного потенціалу підприємства, являє собою систему різних видів ресурсів. При цьому він визначається не просто кількістю і якістю ресурсів, які є в розпорядженні підприємств у цей момент, а й їх оптимальним співвідношенням, величиною, складом і відповідністю потребам вирішуваних завдань.

Крім того, за з'єднання складників ресурсного потенціалу має місце синергічний ефект, тобто зростання ефективності діяльності за рахунок так званого системного ефекту – емерджентності. Синергічний ефект посилюється за рахунок поєднання у складі ресурсного потенціалу об'єктивних та суб'єктивних складників.

В останні роки поширюється наукова думка щодо розгляду ресурсного потенціалу в аспекті його модернізації, трансформації та, таким чином, у довгостроковій перспективі. Стає все важче утримувати конкурентну перевагу за рахунок однієї лише технології; підприємству потрібні додаткові активи (допоміжні технології), які дадуть змогу повніше скористатися перевагами інновацій. Але поліпшення будь-якої підсистеми підприємства на основі принципів збереження цілісності, адаптивності веде до змін в інших підсистемах. З цієї позиції кожна спроба розглядати будь-які процеси (економічні, технологічні, соціальні або психологічні) ізольовано, у відриві один від одного, приводить до помилок, збільшує ризик, веде до непередбачуваних наслідків.

Для оцінки ресурсного потенціалу нами пропонується графоаналітичний метод діагностики ресурсного потенціалу підприємства, тобто «Квадрат потенціалу» [5]. Такий метод дає можливість системно встановити кількісні та якісні зв'язки між окремими елементами потенціалу, рівень його розвитку та конкурентоспроможності і на підставі цього обґрунтувати та своєчасно реалізувати управлінські рішення щодо підвищення ефективності функціонування підприємства.

У найзагальнішому вигляді графічна модель потенціалу, призначена для проведення діагностики можливостей підприємства, має форму сфери. Така форма репрезентує всі напрями діяльності підприємства і тим самим розкриває діалектику його потенціалу. Але на практиці важко користуватися сферичною формою для оцінки потенціалу підприємства. Тому на практиці доцільно користуватися формою кола чи іншої фігури.

Узагальнюючи наявний досвід у практиці діагностики, доходимо висновку, що діагностику потенціалу підприємства доцільно проводити методом порівняльної комплексної рейтингової оцінки за допомогою системи показників за функціональними блоками.

За першим блоком – «Виробництво, розподіл та збут продукції» – необхідно проаналізувати: обсяг, структуру та темпи виробництва, фонди виробництва, наявний парк обладнання і рівень його використання, місцезнаходження виробництва та наявність інфраструктури, екологію виробництва, стан продажу.

За другим блоком – «Організаційна структура та менеджмент» – розглядається: організація і система управління, кількісний і якісний склад робітників, рівень менеджменту, фірмова культура.

Третій блок – «Маркетинг» – передбачає дослідження: ринку, товару та каналів збуту, нововведень, комунікаційних зв'язків, інформації та реклами, маркетингових планів і програм.

І останній, четвертий блок – «Фінанси» – потребує аналізу фінансового стану підприємства за

допомогою коефіцієнтів рентабельності, ефективності, ділової активності, ринкової стійкості, ліквідності тощо.

В основу розрахунку кінцевої рейтингової оцінки покладається порівнювання підприємств за кожним показником з чотирьох названих функціональних блоків з умовним еталонним підприємством або з реальним підприємством, яке має найліпші результати на ринку. Таким чином, базою для рейтингової оцінки стану та рівня використання підприємницького потенціалу є не суб'єктивні думки експертів, притаманні більшості інших методик оцінювання, а найвищі результати, досягнуті в реальній конкурентній боротьбі.

Викликає сумнів виділення саме цих чотирьох блоків (виробництво, розподіл та збут продукції, організаційна структура та менеджмент, маркетинг, фінанси) для складання графоаналітичної моделі ресурсного потенціалу. Наприклад, неясно, що мається на увазі під «розподілом продукції», організаційна структура не є видом діяльності, якщо виділяти фінанси, то слід виділити також окремо інвестиційну, інноваційну та інші види діяльності. Крім того, до елементів потенціалу підприємства можна віднести все, що пов'язане з функціонуванням і розвитком підприємства.

Ресурсний потенціал підприємства являє собою сукупність усіх ресурсів підприємства, які забезпечують можливість отримання максимального економічного ефекту в заданий момент часу. Ми вважаємо, що доцільно до складу ресурсного потенціалу підприємств віднести такі складники: виробничий потенціал, кадровий потенціал, фінансовий потенціал, управлінський потенціал, маркетинговий потенціал. Так, трудовий та фінансовий потенціал виділяють у складі ресурсного практично всі вчені, крім того, виділяють технічний, технологічний, а іноді замість них – виробничий потенціал [6–8]. На організаційний (або управлінський) потенціал у складі ресурсного звернули увагу практично всі автори у останні роки. Крім того, поширюється думка щодо включення у склад ресурсного потенціалу маркетингового потенціалу, що стає все більш актуальним у конкурентному середовищі [1].

У межах проведеного дослідження нами був виконаний аналіз ресурсного потенціалу підприємства ПАТ «Дніпропетровськгаз». Порівнювання показників ефективності використання ресурсного потенціалу ПАТ «Дніпроперовськгаз» здійснювалося за кожним показником із п'яти названих функціональних блоків з умовним гіпотетичним підприємством. Показники умовного підприємства розраховувалися, виходячи з найкращих із показників низки підприємств у нафтопереробній галузі (ПАТ «Київгаз», ПАТ «Харківгаз», ПАТ «Нікопольгаз», ПАТ «Одесагаз»).

Довжини векторів складників потенціалу ПАТ «Дніпропетровськгаз» та сукупний потенціал наведені в табл. 1.

Графічно ресурсний потенціал ПАТ «Дніпропетровськгаз» має вигляд багатокутника (рис. 1–3).

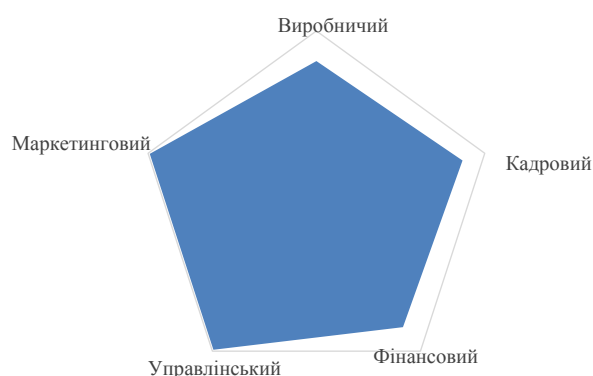

Рис. 1. Багатокутник потенціалу ПАТ «Дніпропетровськгаз» за 2014 рік

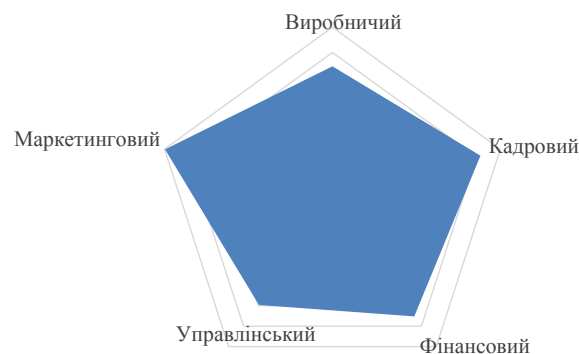

Рис. 2. Багатокутник потенціалу ПАТ «Дніпропетровськгаз» за 2015 рік

Таблиця 1

Вектори та сукупний потенціал ПАТ «Дніпропетровськгаз»

Складники ресурсного потенціалу – вектори	Довжина вектора, у.о.		
	2014 рік	2015 рік	2016 рік
Виробничий потенціал	41,5	54,5	37,8
Кадровий потенціал	43,2	61,7	67,3
Фінансовий потенціал	41,6	55,2	29,7
Управлінський потенціал	49,5	49,6	51,4
Маркетинговий потенціал	49,6	69,8	52,6
Всього ресурсний потенціал, у. о.	5136,4	8703,6	4851,50

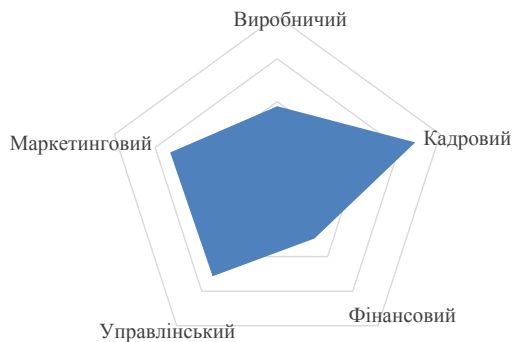

Рис. 3. Багатокутник потенціалу ПАТ «Дніпропетровськгаз» за 2016 рік

Отже, найбільший ресурсний потенціал підприємство мало у 2015 році. Форма багатокутника більш правильна також у 2015 році, що свідчить про відносно збалансований ресурсний потенціал. У 2014 році маркетинговий та управлінський потенціал найбільші, у 2016 році вищого рівня досягнув кадровий потенціал, найменше значення у фінансового потенціалу. Фінансовий та виробничий потенціал потребують здійснення заходів для підвищення їх ефективності.

Більшість довжин векторів знаходиться у межах 30–70 у.о., ресурсний потенціал ПАТ «Дніпропетровськгаз» загалом можна визначити як середній, але у 2015 році він наближувався до високого.

Одним із найвагоміших загальних законів організації є закон синергії, який стверджує, що для будь-якої системи (підприємства) є такий набір елементів, за якого її потенціал завжди буде або значно більшим, ніж проста сума потенціалів елементів, що до неї входять, або суттєво меншим.

Таким чином, для досягнення ефективності системою (підприємством) потрібно підвищити ефективність найбільш вагомого її складника.

Оцінка ресурсного потенціалу ПАТ «Дніпропетровськгаз» за графоаналітичним методом

виявила так звані «вузькі місця», підвищення ефективності яких потребує здійснення певних заходів.

Висновки з проведеного дослідження. Запропонована методика оцінки ресурсного потенціалу може бути використана підприємствами з метою визначення напрямів діяльності, які потребують негайного здійснення заходів щодо їх поліпшення.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Федонін О.С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. посібник / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексюк. К.: КНЕУ, 2003. 316 с.
2. Лапин Е.В. Экономический потенциал предприятия: монография / Лапин Е.В. Сумы: Университетская книга, 2002. –310 с.
3. Богиня Д.П. Основи економіки праці : навч. посіб. / Д.П. Богиня, О.А. Грішнова. 3-тє вид. К.: Знання-Прес, 2002. 387 с.
4. Бачевський Б.Є. Потенціал і розвиток підприємства: навчальний посібник / Б.Є. Бачевський, І.В. Заблудська, О.О. Решетняк. К.: Центр учбової літератури, 2009. 400 с.
5. Репіна І.М. Підприємницький потенціал: методологія оцінки та управління / І.М. Репіна. // Вісник Української академії державного управління при Президентіві України. 1998. – № 2. С. 262 271.
6. Шталь Т.В. Комплексна оцінка ресурсного потенціалу підприємств роздрібної торгівлі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: спец. 08.07.05 «економіка торгівлі та послуг» / Т.В. Шталь. Харків, 2006. 24 с.
7. Максимова О.С. Економічне обґрунтування ресурсного потенціалу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: спец. 08.00.04 «економіка та управління підприємствами» / О.С. Максимова. Кривий Ріг, 2008. 16 с.
8. М'ягих І.М. Оцінка використання ресурсного потенціалу підприємств України в ринкових умовах / І.М. М'ягих. // Вісник економіки транспорту і промисловості. 2011. № 33. С.199–203.